

Μαίρη Χατζηνικολή

Σημειώσεις για τό παιδικό σχέδιο

Ἡ θέση μας ἀπέναντι στό ἔργο τοῦ παιδιοῦ, πρέπει νά εἶναι ἐκείνη τοῦ καλλιεργημένου καί εὐαίσθητου θεατῆ, πού μπορεῖ νά ἐκτιμήσει κάθε δημιουργία· ἀκόμα καί ἐκείνη πού παρεκκλίνει ἀπό τήν δική του αἰσθητικοκοινωνική τοποθέτηση.

Θά ἀναφερθῶ περισσότερο στά σχέδια τῶν παιδιῶν τῆς προσχολικῆς ἡλικίας, ἐπειδή οἱ χαρακτῆρες στή ζωγραφική τους εἶναι σχετικά ἀπαλλαγμένοι ἀπό ἐπιδράσεις. Δέν θά ἐπιμείνω ιδιαίτερα στά ζωγραφικά τους μέσα, δηλαδή στό πῶς χειρίζονται τό χρῶμα καί τή γραμμή. Θά περιορισθῶ στή δομή καί στό νόημα τῆς ζωγραφικῆς τους, γιατί τά σημεία αὐτά εἶναι λιγότερο γνωστά. "Ολους μᾶς εὐχαριστεῖ νά βλέπουμε παιδική ζωγραφική. Τά αἰσθητήριά μας τήν ἀποδέχονται εὐχάριστα. Τό μυαλό μας τήν ὑποτιμᾷ, γιατί δέν ἀντιλαμβανόμαστε τό περιεχόμενο καί τήν συνέπειά της.

Ἡ παιδική ζωγραφική προσφέρει ἕνα ἰδιαίτερο αἰσθητικό ἐρέθισμα ξεκάθαρο καί ἰδιόμορφο. Ἀκόμα καί ἄτομα, πού δέν ἀσχολοῦνται καθόλου μέ τήν τέχνη, ἀναγνωρίζουν ἀμέσως τό παιδικό σχέδιο. Ἡ αἰσθητική τοῦ παιδιοῦ διαμορφώνεται ἀπό τή θέση τοῦ ἀπέναντι στό φαινόμενο τῆς ζωῆς, χαρακτηρίζεται ὅλες τίς δραστηριότητές του — καί τή ζωγραφική του — καί ὑπογραμμίζει τίς διαφορές του ἀπό τόν ἐνήλικο.

"Ἀς μὴν ξεχνᾶμε ὅτι στήν παιδική ἡλικία ἡ ὑποκειμενική ἔκφραση, ἡ σκέψη καί ἰδιαίτερα ἡ συνθετική λειτουργία τοῦ νοῦ πού ὀνομάζουμε φαντασία, ἔχουν ἐλάχιστες ἀναστολές. Ὁ ἐσωτερικός κόσμος δέν χωρίζεται μέ σύνορα ἀπό τήν ἀντικειμενική πραγματικότητα καί τό παιδί ἐλεύθερα κυκλοφορεῖ καί χαίρεται τήν ἐνότητά τους.

Θά ἀναφέρω ἕνα κοινό καί καθημερινό παράδειγμα: Μπορεῖ κάποιο παιδάκι, χωρίς

νά κρατάει ἕνα ἀντικείμενο στά χέρια του νά ὑποθέσει ὅτι κρατάει — ἄς πούμε — τό καρτσάκι μέ τήν κούκλα του. Τό ἀκουμπάει κάπου καί συνεχίζει τό παχνίδι ἢ κάποια ἄλλη ἀπασχόληση. "Ἀν περάσεις ἀπό τό σημείο αὐτό χαλαεῖ ὁ κόσμος «Μοῦ ἔρριξες τήν κούκλα, μοῦ ἔσπασες τό καρτσάκι κτλ.».

"Ἀν ὑπάρχουν πολλά παιδάκια ἀντί γιά ἕνα, θά διαμαρτυρηθοῦν μαζί γιατί ἔπесαν — τά ὑποθετικά γιά μᾶς — παιχνίδια τους. "Ἀν παίζοντας τά παιδιά ἔρθουν σέ ἀντίθεση, κάποιο ἀπ' αὐτά θά πετάξει κάτω τό καρτσάκι καί θά ἐπακολουθήσει ὁ γνωστός τσακωμός.

Ἡ ὅλη στάση τῶν παιδιῶν μᾶς δείχνει ὅτι γι' αὐτά, τό ὑποκειμενικό ἔχει τή βαρύτητα τοῦ ἀντικειμενικοῦ καί ὅτι ὁ «λόγος» τους ἰσοδυναμεῖ μέ πράξη καί ἀντικειμενική πραγματικότητα.

"Ὅπως λοιπόν τό ὑποκειμενικό, ὑποθετικό

καρτσάκι
τό πραγμ
οἱ μορφές
νεξάρτητ
ποιο τρό
μιά αὐτο
τα.

Ἡ ση
μέ τό ἀν
κῆς ἔκφ
στικά τῆ
στή συν
σχολική
πάροδο
ρισμένα
λουθοῦν

Πρίν
τή στάσ
ἀπέναν
παιδιοῦ
πο, προ
τή φίλη
γραψίμ
ποιο ἰχ
τυπα ἢ
στό Γιό
πρότυπ
σχέδια
ξάρτητ
πέκτα
βαθμό
τητας.

"Ὅτι
θρωπο
χαρακ
νει στ
ματικ
τό εἶδ
πρόσε

Θά
ναίκα
τά μό
οὔτε ἰ
χωρίς
τήσει
δάκι
παιδί
κα τ
πο, ὅ
χόμα
πού

"Ἀ
κα»,

σχέδιο

γο του παιδιού,
αλλιεργημένου
ορεϊ νά εκτιμή-
καί εκείνη πού
σθητικοκοινω-

ς ηλικίας, έ-
από επιδρά-
ό πώς χειρί-
ημα της ζω-
ς ευχαριστεί
ευχάριστα.
ενο καί την

χέρια του νά
με — τό κα-
ό ακουμπάει
ή κάποια άλ-
από τό ση-
υ έρριξε την
σάκι κτλ.».·
α αντί για έ-
τί έπεσαν —
ια τους. "Αν
ντίθεση, κά-
τό καρτσά-
στός τσακω-

ς δείχνει ότι
ή βαρύτητα
γος» τους i-
ενική πραγ-

, ύποθετικό

καρτσάκι είναι για τό παιδί ισοδύναμο μέ τό πραγματικό, έτσι καί στή ζωγραφική του οί μορφές πού σχεδιάζει είναι αυτόνομες, ανεξάρτητες από τό πρότυπο καί κατά κάποιο τρόπο ισοδύναμες. Δηλαδή αποτελούν μία αυτότελη αντικειμενική πραγματικότητα.

Η σημασία του ύποκειμενικού σέ σχέση μέ τό αντικειμενικό είναι ή πηγή της εικαστικής έκφρασης του παιδιού. Τά χαρακτηριστικά της έκφρασης αυτής, πού θά αναφέρω στή συνέχεια, είναι γνησιότερα στήν προσχολική ηλικία καί τροποποιούνται μέ την πάροδο του χρόνου. Πολλές φορές όμως, όρισμένα σχεδιαστικά χαρακτηριστικά, ακολουθούν τό άτομο καί πέρα από την έφηβεία.

Πρίν προχωρήσω θά ήθελα νά υπενθυμίσω τή στάση του έφηβου — καί του ενήλικου — απέναντι στό έργο του, όπως καί εκείνη του παιδιού. "Όταν ό έφηβος ζωγραφίζει πρόσωπο, προσπαθεί νά μιμηθεί ένα πρότυπο. Π.χ. τή φίλη του τή Μαρίκα. Μετά από ατέλειωτα γραψίματα - σβησίματα θά καταλήξει σέ κάποιο ίχνογράφημα. Θά ακολουθήσει στερεότυπα ή έρώτηση: «Μοιάζει στή Μαρίκα; "Η στό Γιάννη, στόν Κώστα;». "Ανάλογα μέ τό πρότυπο. "Ο έφηβος λοιπόν, δέν θεωρεί τό σχεδιάσμα του αυτόνομο, αλλά απόλυτα εξαρτημένο από τό πρότυπο. "Αξιολογεί σέ επέκταση τή ζωγραφική του, ανάλογα μέ τό βαθμό μίμησης της έξωτερικής πραγματικότητας.

"Όταν τό παιδάκι αντίθετα ζωγραφίζει άνθρωπο, δέν έντοπίζει τό ένδιαφέρον του στά χαρακτηριστικά του τάδε προσώπου. Παίρνει στοιχεία μόνο από την έξωτερική πραγματικότητα καί τά μεταπλάθει. Ζωγραφίζει τό είδος, τό γένος, την ιδέα καί όχι τό ειδικό πρόσωπο.

Θά κάνει π.χ. σέ γενικές γραμμές μία γυναίκα πού τό πολύ-πολύ θά διακρίνεται από τά μαλλιά καί τή φούστα — πολλές φορές ούτε από αυτά — καί θά τή βαφτίσει Μαρίκα χωρίς κανένα δισταγμό,. Ποτέ δέ θά σέ ρωτήσει αν μοιάζει της Μαρίκας. "Όταν τό παιδάκι αυτό δείξει τή «Μαρίκα» του σέ άλλο παιδάκι, τό δεύτερο θά αποδεχτεί τή Μαρίκα του πρώτου, τόσο αν γνωρίζει τό πρότυπο, όσο καί αν δέν τό γνωρίζει, όπως αποδεχόμαστε τή λέξη σέ σχέση μέ τό αντικείμενο πού συμβολίζει.

"Αν όμως βάλουμε μουστάκι στή «Μαρίκα», όποιο παιδάκι δεί τό σχέδιο, θά μετονο-

μάσει τό ανθρώπακι σέ Κώστα ή Νίκο. Αυτό δείχνει ότι υπάρχουν κανόνες πού μπορούμε βέβαια νά γνωρίσουμε.

"Ανακεφαλαιώνοντας βλέπουμε ότι:

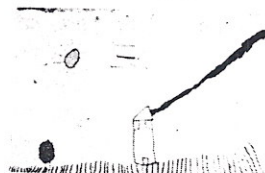
"Ασχετα από τά υλικά μέσα, τό παιδάκι μεταχειρίζεται για τό παιχνίδι του τό «λόγο» σέ αντικατάσταση της ύλης.

"Όταν ζωγραφίζει, όποτε ή δραστηριότητά του είναι πιό περιορισμένη από του παιχνιδιού, αλλά ταυτόχρονα απεριόριστη σέ δημιουργία σχημάτων, τό παιδί δέν καταφεύγει στό λόγο.

Μέ την ίδια ικανότητα άπλοποίησης, ζωγραφίζει τό γένος ή μία γενικότητα. Για τή δική του νοοτροπία ή γενικότητα μπορεί νά αντιπροσωπεύει καί τό ειδικότερο αντικείμενο. Σπάνια όμως ειδικό σχέδιο αντιπροσωπεύει είδος από άλλη ένότητα ή κάποιο γένος αν δέν ανήκει σ' αυτό. Σέ επέκταση κανένα σχέδιο δέν αντιπροσωπεύει έννοια, αν δέν είναι σύμβολο της έννοιας αυτής. Π.χ. όλα τά παιδιά ζωγραφίζουν τόν ήλιο σά μαργαρίτα, δηλαδή μέ άκτίνες, γιατί τότε άντ' αποκρίνεται στήν ιδέα του αντικειμένου καί όχι στό άπλό φαινόμενο.¹

"Όταν μιλάμε για γενικότητες στό παιδικό σχέδιο δέν σημαίνει ότι δέν έχει λεπτομέρειες. Οί λεπτομέρειες αυτές όμως έχουν γενικό χαρακτήρα. Π.χ. τό ίδιο σχήμα δηλώνει ήλιο καί λουλούδι, ή χλόη καί χέρι.

Σχήμα 1

Σχήμα 2

"Ας δοϋμε τώρα ποιά είναι τά θέματα πού ζωγραφίζει τό παιδί. Η λέξη «θέμα» χρειάζεται ιδιαίτερη προσοχή. Η λειτουργία της έπιλογής του θέματος δέν είναι ίδια μέ τή δική μας. Για τό παιδί δέν υπάρχει ούτε συγκεκριμένος χώρος ζωγραφικής ούτε συγκεκριμένο θέμα. Τό χαρτί, τό πάτωμα, ό απέναντι τοίχος είναι μία ένότητα ~~ιδιαιτερότη~~ ^{ιδιαιτερότητα} πού άπάνω της μπορεί νά εκφράζεται, αν έμεις δέν τό έμποδίσουμε. Για τό παιδί ό χώρος αυτός εί-

ναι ατελείωτος και ο περιορισμός του χαρτιού συμπτωματικός. Στην πραγματικότητα αγνοεί τα όρια του χαρτιού την ώρα που ζωγραφίζει και ιδιαίτερα αγνοεί τον περιορισμό της οριζόντιας. Όπως θεωρεί απεριόριστο το σχεδιαστικό χώρο του, έτσι αντιλαμβάνεται και το θέμα του.

Από την αντίληψη αυτή ξεκινάει και πληθος διαφορές, σχετικές με τη σύνθεση του θέματος στο χώρο, όπως έμεις την έννοούμε.

Τό παιδί αισθάνεται τη ζωγραφική του λειτουργία, όπως την κίνησή του μέσα στο περιβάλλον του. Για τό λόγο αυτό, τό θέμα του δέν είναι ούτε τελειωμένο ούτε προκατασκευασμένο. Είναι ένα μέρος της ζωής που συμπτωματικά καταγράφεται. Είναι λιγότερο έπεισοδιακό και δέν αποτελεί επίκεντρο όπως τό θέμα του ενήλικου.

Σέ όλα τά τέστ που έχουν γίνει άπάνω στίς προτιμήσεις των παιδιών σέ σχέση με τη ζωγραφική των μεγάλων, έχει παρατηρηθεί πώς ενώ δίνουν σημασία στο περιεχόμενο του έργου, δέν δίνουν καμιά σημασία στη σύνθεση. Αιτία της αδιαφορίας είναι ή διαφορετική αξιολόγηση του θέματος σέ συνάρτηση με τό χώρο και τό χρόνο, δηλαδή σέ σχέση με τά όρια του πίνακα.

Τά περιεχόμενα της ζωγραφικής των παιδιών είναι ποικίλα. "Ο,τι τραβάει την προσοχή τους. "Ο,τι αγαπούν περισσότερο: άνθρωποι, σπίτια, δέντρα, λουλούδια, πουλιά, αεροπλάνα. Τό κοινό θεματολογικό τους στοιχείο, εκείνο που χαρακτηρίζει περισσότερο την παιδική προτίμηση είναι τό υπαιθρο, ό υπαιθριος χώρος που απεικονίζεται — όπως θά αναφέρω και παρακάτω — σαν αντικείμενο και όχι σά φόντο, όπως λέμε έμεις οι μεγάλοι.

Τό πρώτο αντικείμενο που απεικονίζει τό μικρό παιδί είναι ό άνθρωπος. "Ενας άνθρωπος με τεράστιο συνήθως κεφάλι. Τά μέλη του είναι γραμμές σαν μικρές τροχιές που κυματίζουν στο χώρο.

Ο σχηματικός αυτός προσδιορισμός δέν είναι αποτέλεσμα αδυναμίας. Χωρίς νά υποστηρίξω ότι εκφράζει προβληματισμό ή δεξιότητα, τό σχέδιο δείχνει δυνατότητες, παρατηρητικότητα και πνευματική διεργασία. Γιατί δέν είναι αντιγραφή του φαινομένου, αλλά έρμηνεία και αξιολόγησή του.

Μεγάλο κεφάλι γιατί αυτό είναι τό σημαντικό της ανθρώπινης παρουσίας.

Γραμμούλες μικρές ή άσταθείς για μέλη.

Σχήμα 3

Αυτές όμως αποδίνουν την κίνηση. Η κίνηση δέν εκφράζεται με σταθερά στατικά περιγράμματα.

Τό «δν» αυτό γεμίζει τό μυαλό και την αίσθηση του παιδιού, γι' αυτό και τό σχέδιό του είναι τεράστιο σέ σχέση με τό χώρο, που εκφράζεται έντελώς άπροσδιόριστα.

Αργότερα, άποδεσμευμένο από την πολύ στενή μητρική εξάρτηση, θά στρέψει την προσοχή του στο φυσικό περιβάλλον.

Η αγάπη για τον τεράστιο χώρο θά συνοδεύει τό παιδικό σχέδιο ως τη σχολική ηλικία. Εκεί θά υποστεί τη μεγαλύτερη δοκιμασία. Συνήθως θά κουρελιαστεί από τη διδασκαλική προθυμία μας νά βοηθήσουμε τό παιδί χωρίς τίς ανάλογες γνώσεις.

Τά αντικείμενα στην προσχολική ηλικία, όπως είπαμε, είναι διάφορα. Θά παρακολουθήσουμε τά πιο συνηθισμένα. Τό σπίτι και τά δέντρα. Θά αναφερθώ και πάλι σέ τέστ που έγιναν τά τελευταία χρόνια για την παιδική ζωγραφική και άφορούν ειδικά τη μορφή του σπιτιού. Τά παιδάκια όλου του κόσμου, ακόμα και εκείνα που γεννήθηκαν και μεγάλωσαν στη Ν. Υόρκη και δέν είδαν άλλο από ουρανοξύστες, ζωγραφίζουν πολλές φορές, όπως και οι παππούδες τους, τό ίδιο σπιτάκι.² Τό υιοθετημένο αυτό σπιτάκι έπιπεδικό, λίγο ή πολύ μακρόστενο παραλληλόγραμμο, έχει δύο παράθυρα, μία πόρτα και μία μεγάλη κωνική σκεπή. Είναι τό σπίτι-φωλιά, τό σπίτι-καταφύγιο. Όλα τά στοιχεία του συγκλίνουν στο περιεχόμενο αυτό. "Ας προσέξουμε τη σκεπή του.

Σχήμα 4

Τό σχήμα (5) αυτό είναι τό πιο προστατευτικό που υπάρχει. Κανένα παιδί δέν διαλέγει τό αεροδυναμικό σχήμα της δεύτερης εικόνας (6) για καταφύγιό του.

ση. 'Η κίνη-
στατικά περι-

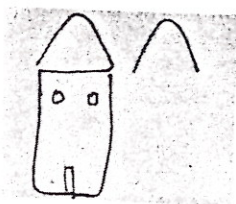
ό και την αϊ-
αί τό σχέδιό
ό χώρο, πού
στα.

πό την πολύ
στρέψει την
λλον.

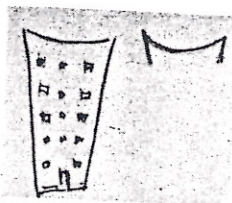
ρο θά συνο-
σχολική ήλι-
ερη δοκιμα-
πό τη διδα-
θήσουμε τό
5.

ική ηλικία,
αρακολου-
πίτι και τά
έ τέστ πού
ήν παιδική
μορφή του
σμου, ακό-
αί μεγάλω-
άλλο από
ές φορές,
διο σπιτά-
επιπεδικό,
όγραμμα,
μία μεγά-
ρωλιά, τό
του συγ-
ς προσέ-

στατευ-
διαλέγει
ης εικό-

Σχήμα 5

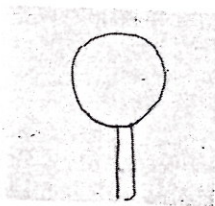

Σχήμα 6

Από όσα είπαμε είναι φανερό ότι τά παι-
διά ζωγραφίζουν μέ σύμβολα και δέν μετα-
χειρίζονται τά είδωλα των ειδικών αντικειμέ-
νων.

Τά σύμβολα αυτά είναι άπλοποιημένα, άν-
ταποκρίνονται σέ ανάγκες προσδιορισμού
και έρμηνείας των αντικειμένων. Είναι σύμ-
βολα έκφραστικά, συνήθως μέ πανανθρώπι-
νο αντίκρυσμα.

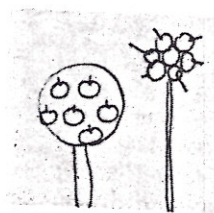
Ας παρακολουθήσουμε τώρα πώς σχημα-
τοποιούνται τά δέντρα στο παιδικό σχέδιο.

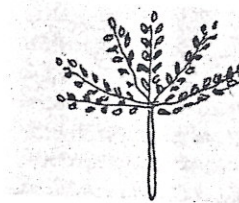
Σχήμα 7

Σχήμα 8

Σχήμα 9

Σχήμα 10

Τό πρώτο σχήμα πού βλέπουμε είναι «τό
δέντρο». Όλα τά δέντρα, αλλά κανένα συγ-
κεκριμένο. Δέν υπάρχουν κλαδιά, ό κορμός
είναι σχεδόν ίσιος χωρίς ιδιομορφίες.

Στά επόμενα σχήματα βλέπουμε δέντρα
πιό συγκεκριμένα. Τό δεύτερο είναι ένα κυ-
παρίσι. Τό τρίτο έχει όπωροφόρα δέντρα.
Κοινό χαρακτηριστικό τους είναι ή «δυσανα-
λογία» φρούτου-δέντρου — σέ σχέση μέ
τήν έξωτερική πραγματικότητα. Λόγος της
δυσαναλογίας είναι ή διαφοροποίηση της έν-
νοιας. Τό σημαντικό, τό ειδικό στοιχείο «ό-
πωροφόρο» μετατρέπει την ιεράρχηση του
φαινομένου. Έπομένως τά σχεδιάσματα αυ-
τά σημαίνουν ανακατάταξη των στοιχείων
του φαινόμενου μέ στόχο την ανάδειξη της
ούσίας.

Ό λόγος πού παράθεσα τά δύο παραδείγ-
ματα είναι γιά νά δείξω ότι ό κανόνας της ει-
δικής αξιολόγησης, πού διέπει τό παιδικό
σχέδιο, δέν ίσοπεδώνει την προσωπικότητα.
Τό αποτέλεσμα στο άριστερό σχήμα δη-
μιουργείται από παραθετική ή άπλή προσθε-

τική λειτουργία, γιατί τό γένος υπάρχει, ό-
πως στο πρώτο σχήμα, ένώ τό φρούτο έχει
προσθεθεί, παρατεθεί σέ σχέση μέ τό σχήμα
του δέντρου. Αντίθετα στο δεξιό σχέδιο τά
σχήματα έχουν άλληλοεπηρεαστεί δημιουρ-
γώντας ένα νέο, ένιαίο τύπο. Τό πέμπτο δέν-
τρο τό διάλεξα γιά λόγο διαφορετικό. Όταν
τά παιδιά θέλουν νά σχεδιάσουν τό φύλλωμα
ένός δέντρου, μεταχειρίζονται παρόμοια
σχήματα. Τά κλαδιά και τά φύλλα είναι σχε-
διασμένα έτσι πού νά μήν κρύβεται κανένα
φυλλαράκι τους. Τό «ανάπτυγμα» αυτό είναι
άποτέλεσμα της αντίληψης του περίοπτου.
Είναι ή έπιπεδική του έκφραση. Αν δέν πα-
ρέμβουν άλλοι παράγοντες — ειδικές γνώ-
σεις και τοποθετήσεις — ή έπιπεδική σχεδια-
στική αντίληψη, πού έκφράζει τό περίοπτο
και είναι καθολική στην παιδική ηλικία, συ-
νεχίζεται σέ διαφορετικό βαθμό τουλάχιστον
γιά τά 2/3 των ατόμων και μετά την έφηβεία.

Όσοι γνωρίζουν τους προοπτικούς κανό-
νες, λένε ότι ή διάταξη αυτή προέρχεται από
άγνοια της προοπτικής. Όπωςδήποτε αυτό
είναι άλήθεια, αλλά δέν είναι και ό λόγος
πού προκαλεί την ειδική σχεδίαση. Στην
πραγματικότητα ή ειδική σχεδίαση προέρχε-
ται:

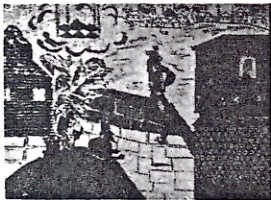
α) από στερεομετρική γνώση των αντικει-
μένων

β) από την άποδοχή, γιά τό δημιουργό του
έργου — και γιά τό θεατή — μιās θέσης πού
προϋποθέτει ή στερεομετρική γνώση.

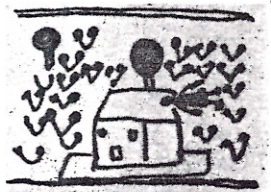
γ) από την έπιλογή της έπιπεδικής άπλο-
ποίησης, πού μέ ή σειρά της προέρχεται ά-
πό άξιολόγηση του «σημαντικού» και από
τή δισδιάστατη επιφάνεια του πίνακα.

Τά παραπάνω σημαίνουν ότι: γνωρίζουμε
όλες τίς πλευρές των αντικειμένων, τό μυα-
λό μας άπλοποιεί αυτές τίς όψεις και διατη-
ρεί μία χαρακτηριστική πού έκφράζει τό άν-
τικείμενο. Ταυτόχρονα γνωρίζουμε ότι κατά
διαστήματα έχουμε βρεθεί γύρω από τό άντι-

κείμενο καί μέ τό σχεδιάσμα αποδίδουμε καί τή δική μας θέση.⁴
 Ἡ σχεδιαστική αὐτή ἐπιλογή, δίνει στο

Σχῆμα 11

Σχῆμα 12

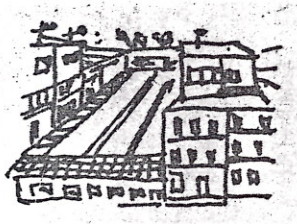
δημιουργό καί μεταδίνει στο θεατή τή θέση τοῦ «πανταχοῦ παρόντος».

Χαρακτηριστικά συνηθισμένα ἄν καί ἀκράϊα τῆς στερεομετρικῆς ἀντίληψης εἶναι τά παραδείγματα πού παραθέτω:

α) τό σπῖτι φαίνεται σέ μᾶς πάνω ἀπό τό δέντρο, ἐνῶ γιά τό παιδί εἶναι ἀνεξάρτητο ἀπό αὐτό.

β) τό κοριτσάκι ὅπως τό βλέπουμε ἐμεῖς εἶναι ἀπάνω στή στέγη ξαπλωμένο ἐναέρια. Γιά τό παιδί εἶναι ξαπλωμένο κάτω ἀπό τό δέντρο.

Τά σχέδια αὐτά μᾶς βοηθοῦν νά καταλάβουμε καλύτερα τή χωροχρονική σχεδιαστική ἀντίληψη τοῦ παιδιοῦ.

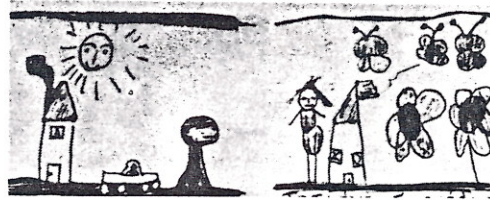
Σχῆμα 13

Προοπτικό σχέδιο — ὄχι παιδικό. Ἡ σύνθεση γίνεται ἀπό μία ὀπτική γωνία. Ἡ θέση τόσο τοῦ δημιουργοῦ, ὅσο καί τοῦ θεατῆ, εἶναι πῶς ἐνεργητική. Θέση δράσης.

Τυπικά παιδικά σχέδια, ἀποκαλυπτικά γιά μιά ἄλλη πτυχή τῆς παιδικῆς νοοτροπίας.

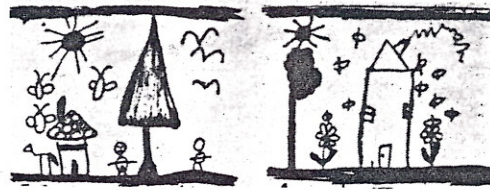
Παριστάνουν σπιτάκια, δέντρα, πεταλοῦ-

δες, ἥλιους, παιδάκια καί μέ τόν ἴδιο τρόπο παριστάνουν τόν οὐρανό καί τή γῆ.

Σχῆμα 14

Σχῆμα 15

Σχῆμα 16

Σχῆμα 17

Τόσο ὁ οὐρανός ὅσο καί ἡ γῆ εἶναι ζωγραφισμένα σάν ἀντικείμενα. Δέν ἐνώνονται μεταξύ τους. Ἐπομένως ὁ μεσαῖος χώρος δέν εἶναι ἀντικειμενικός ἀλλά συμβολικός.

Ἐκφράζει τήν αἴσθηση τοῦ χώρου καί ἴσως τήν κοσμική ἀντίληψη τοῦ παιδιοῦ. Ὁ μεσαῖος χώρος εἶναι ἄσπρος, ἄπειρος, ἀπροσδιόριστος σέ βάθος. Ξετυλίγεται σάν φωτεινή λουρίδα ὀριζόντια. Ὁ οὐρανός ψηλά καί ἡ γῆ ἀπό κάτω πλαισιώνουν αὐτή τή ράμπα τῆς ζωῆς.

Τό ἔργο αὐτό εἶναι πῶς σύνθετο. Χαρακτηρίζεται ἀπό τήν ἀντίληψη τοῦ περίοπτου καί ἀπό τό συμβολισμό τοῦ ἄπειρου χώρου. Θά σταθῶ σέ τρία σημεία.

Σχῆμα 18

Στόν τρόπο, πού ἔχουν ζωγραφιστεῖ τά βουνά, ὁ οὐρανός, καί στήν κίνηση πού ἔχει ὁ καπνός. Τά βουνά εἶναι σχεδιασμένα σάν ἀντικείμενα ἀπομονωμένα καί ἀφηρημένος ἄσπρος χώρος κυκλοφορεῖ τριγύρω τους. Τό χρώμα τοῦ οὐρανοῦ δέν ἀκουμπάει στά βουνά καί ὁ καπνός ἔχει σχεδιαστεῖ πρὸς τά πλάγια γιά νά μήν ἐμποδίζει τά βουνά.

15

17

αι ζωγρα-
ονται με-
ωρος δέν
κός.

ου και ἴ-
ιδιού. Ὁ
ειρος, ἄ-
νεται σάν
ανός ψη-
ν αὐτή τή

Χαρακτη-
ρπου και
ώρου. Θά

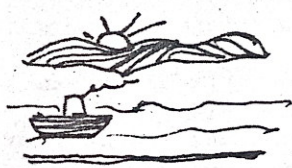

φιστεῖ τὰ
η πού ἔχει
μένα σάν
ρημένος
ους. Τό
στά βου-
ῖ πρὸς τὰ
ουνά.

Μέχρι τώρα ἀναφέρθηκα στὰ σύμβολα ἀντικειμένου καί χώρου, στή σύνθεση καί στὰ κοινά χαρακτηριστικά τοῦ παιδικοῦ σχεδίου. Θά ἤθελα πρὶν τελειώσω νά διευκρινίσω καί πάλι πὼς οἱ κοινές θέσεις καί οἱ κανόνες πού διέπουν ἐκφραστικά σύμβολα δέ στεροῦν ἀπὸ τὰ παιδιά τὴν ἀτομικὴ ἔκφραση, τὴν προσωπικὴ σφραγίδα.

Διάλεξα γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ τὰ δύο παρακάτω σχέδια, πού ἔχουν κοινὸ θέμα:

Τὸ ἡλιοβασίλεμα στὴ θάλασσα.

Σχῆμα 19

Ἐδῶ βλέπουμε ἓνα συνηθισμένο τυπικὸ σχέδιο.

Σχῆμα 20

Ἀντίθετα ἐδῶ τὰ σχήματα ἔχουν τὴν ἀπλότητα τῶν πρωταρχικῶν στοιχείων καί δημιουργοῦν ἓνα ἀριστοῦργημα χάρης, ἐξυπνάδας καί παρατηρητικότητας. Κύματα καί πουλιά μέ μοναδική κινητικότητα στροβιλίζουν γύρω ἀπὸ τὸν ἥλιο. Τεράστιο καί ἐπιβλητικὸ σάν πελώριο μανιτάρι.

Σημειώσεις

1. Δέν ἀναφέρομαι στὸ ἂν ὅλα τὰ παιδιά κατακτοῦν ἀπὸ μόνα τους αὐτὴν καί ἄλλες σχεδιαστικές λύσεις πού προϋποθέτουν πνευματικὴ διεργασία ἀπάνω στὸ ὁπτικὸ ἐρέθισμα. Ὑπάρχουν ἀπειρα παιδικὰ σχέδια πού ἡ γραφὴ τους πείθει γιὰ τὴν προσωπικὴ ἐρμηνεία. Ἰσόποσα ὅμως εἶναι καί τὰ σχέδια, πού τὸ παγιωμένο στυλ τους σὲ πείθει γιὰ τὸν «παραδοσιακό» χαρακτήρα τους, μεταδομένο ἀπὸ τὸ οἰκογενειακό, σχολικὸ καί φιλικὸ περιβάλλον.

Τὸ γεγονὸς αὐτὸ ἐπιτείνει τὴ σοβαρότητα, τὴν παγκοσμιότητα, πού ἔχουν οἱ κανόνες τοῦ παιδικοῦ σχεδίου. Ἡ παραδοχὴ τοῦ συμβόλου-σχήματος ἀπὸ τὸ σύνολο τῶν παιδιῶν ἰσοδυναμεῖ μέ κατακτημένη λύση.

2. Ὅ,τι ἀνάφερα γιὰ παραδοσιακὴ μορφή στὴν περίπτωση τοῦ ἡλίου, ἰσχύει καί γιὰ τὸ σπῆτι.

3. Ἐδῶ καί δέκα περίπου χρόνια τὸ ὁπτικὸ ἐρέθισμα τῆς νέας κατοικίας, δηλαδὴ τῆς πολυκατοικίας, μέ τὴ συμβολὴ τῆς μεγαλύτερης χειραφέτησης τοῦ παιδιοῦ, ἐκφράζεται, διαφοροποιώντας τὸ σχεδιαστικὸ σύμβολο τοῦ παραδοσιακοῦ σπιτιοῦ, μέ ἓνα μακρόστενο παραλληλόγραμμο χωρὶς κωνική σκεπή, πού ἔχει διαφορετικὸ νοηματικὸ καί συγκινησιακὸ ἀντίκτυπο.

4. Ἡ ἴδια ἀντίληψη φαινομένου καί οὐσίας σὲ σχέση μέ τὴν ἐκφραστικὴ ἀπόδοσή τους, δέν κυριαρχεῖ ἀποκλειστικά στὴν παιδικὴ ζωγραφική.

Χαρακτηρίζει τὴ Λαϊκὴ Τέχνη σὲ Παγκόσμια κλίμακα καί δημιουργεῖ τὸ συνθετικὸ σκελετὸ τῆς εἰκαστικῆς ἔκφρασης μεγάλων πολιτισμῶν — π.χ. Βυζαντινοῦ, Αἰγυπτιακοῦ κτλ.).